

The Western Balkans' accession path to the European Union: Current situation, challenges and prospects

George Koukakis

doi: [10.12681/ri.41272](https://doi.org/10.12681/ri.41272)

Copyright © 2025, Γεώργιος Κουκάκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Koukakis, G. (2025). The Western Balkans' accession path to the European Union: Current situation, challenges and prospects. *Perifereia | Regional Integration: Politics, Economics, Governance*, 19, 115–136.
<https://doi.org/10.12681/ri.41272>

Η πορεία ένταξης των Δυτικών Βαλκανίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Τρέχουσα κατάσταση, προκλήσεις και προοπτικές

Γεώργιος Κουκάκης,

Υποψήφιος Διδάκτωρ του Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου, Κύριος Ερευνητής του Κέντρου Διεθνών Στρατηγικών Αναλύσεων (ΚΕ-ΔΙΣΑ), Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος της σειράς προγραμμάτων «Σπουδές Ασφάλειας στη Μεσόγειο» του Κέντρου Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης (Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ.) του Πανεπιστημίου Αιγαίου, Ερευνητικός Συνεργάτης του "HERMES" Institute for International Affairs, Security and Geoeconomy, Μέλος του Ελληνικού Ινστιτούτου Στρατηγικών Μελετών (ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ.) και της Mercury Negotiation Academy (MNA), g_k_koukakis@yahoo.gr

Περίληψη

Το παρόν ερευνητικό σημείωμα αξιολογεί κριτικά την ενταξιακή πορεία των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), παρουσιάζοντας την πρόοδο που έχουν σημειώσει όσον αφορά τα ενταξιακά κεφάλαια, τις κυριότερες προκλήσεις της διεύρυνσης, καθώς επίσης και τις ενταξιακές προοπτικές των εν λόγω κρατών. Υποστηρίζεται δε ότι η συνολική ένταξη των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ θα καθυστερήσει σημαντικά, ότι πρέπει να δοθεί έμφαση στα θεμελιώδη ενταξιακά κεφάλαια, καθώς επίσης και ότι η ΕΕ θα πρέπει να προχωρήσει στην υλοποίηση θεσμικών μεταρρυθμίσεων ώστε να διευκολυνθεί η μελλοντική λήψη αποφάσεων επί ευαίσθητων ζητημάτων.

Λέξεις κλειδιά: Ευρωπαϊκή Ένωση, Διεύρυνση, Δυτικά Βαλκάνια, Συνοχή

The Western Balkans' accession path to the European Union: Current situation, challenges and prospects

George Koukakis,

PhD Candidate in the Department of Mediterranean Studies of the University of the Aegean, Senior Researcher of the Center for International Strategic Analyses (KEDISA), Academic Head of the "Security Studies in the Mediterranean" programme series of the Continuing Education and Lifelong Learning Center (CE-LLC) of the University of the Aegean, Research Associate of "HERMES" Institute for International Affairs, Security and Geoeconomy, Member of the Hellenic Institute for Strategic Studies (HEL.I.S.S.), and of the Mercury Negotiation Academy (MNA).

Abstract

This research note critically assesses the accession path of the Western Balkan states to the European Union (EU), presenting the progress they have made in terms of accession chapters, the main challenges of enlargement, as well as their accession prospects. It argues that the overall integration of the Western Balkan countries into the EU will be significantly delayed, that emphasis should be placed on the fundamental accession chapters, and that the EU should proceed with institutional reforms to facilitate future decision-making on sensitive issues.

Keywords: European Union, Enlargement, Western Balkans, Cohesion

1. Η ΕΕ ως παράγοντας περιφερειακής ολοκλήρωσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί πέραν κάθε αμφιβολίας τον σημαντικότερο παράγοντα περιφερειακής ολοκλήρωσης των ευρωπαϊκών κρατών, τόσο λόγω της σταδιακής διεύρυνσης των κρατών-μελών (κ-μ) της –τα οποία κατά τη στιγμή της συγγραφής του παρόντος κειμένου αριθμούν τα 27 (Πίνακας 1)– όσο και λόγω της πληθώρας των πολιτικών (policies) που έχουν διαμορφωθεί στο πλαίσιο λειτουργίας της, οι οποίες συμβάλλουν στη διαμόρφωση τόσο των εθνικών πολιτικών των κ-μ αυτής όσο και των δρώντων με τους οποίους συνεργάζεται (partners).

Πίνακας 1. Η σταδιακή διεύρυνση της ΕΕ

α/α	ΚΡΑΤΟΣ - ΜΕΛΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ	ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
1	Βέλγιο		Ιδρυτικά Μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα & Χάλυβα (ΕΚΑΧ) και νυν ΕΕ
2	Γαλλία		
3	Γερμανία	1952	
4	Ιταλία		
5	Λουξεμβούργο		
6	Ολλανδία		
7	Δανία		1 ^η Διεύρυνση
---	Ηνωμένο Βασίλειο*	1973	
8	Ιρλανδία		
9	Ελλάδα	1981	2 ^η Διεύρυνση
10	Ισπανία	1986	3 ^η Διεύρυνση
11	Πορτογαλία		
12	Αυστρία		4 ^η Διεύρυνση
13	Σουηδία	1995	
14	Φινλανδία		
15	Εσθονία		5 ^η Διεύρυνση
16	Κύπρος		
17	Λετονία		
18	Λιθουανία		
19	Μάλτα	2004	
20	Ουγγαρία		
21	Πολωνία		
22	Σλοβακία		
23	Σλοβενία		
24	Τσεχία		
25	Βουλγαρία	2007	6 ^η Διεύρυνση
26	Ρουμανία		
27	Κροατία	2013	7 ^η Διεύρυνση
Σημείωση: Το Ηνωμένο Βασίλειο αποχώρησε επίσημα από την ΕΕ (BREXIT) στις 31 Ιανουαρίου 2020.			

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα

Όσον αφορά την ένταξη νέων κρατών στην ΕΕ –διαδικασία η οποία είναι γνωστή με τον όρο διεύρυνση (enlargement)– εξαιρετικά σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν τα κριτήρια προσχώρησης (accession criteria),¹ τα οποία μεταξύ άλλων αντανakλούν και τους τομείς πολιτικής (policy fields) στους οποίους εμπλέκεται η ΕΕ ως ρυθμιστικός/κανονιστικός δρώντας (EUR-Lex n.d.).

Η διαδικασία που ακολουθείται σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ (European Union n.d.) περιλαμβάνει τα ακόλουθα στάδια:

α. Το κράτος που επιθυμεί να καταστεί μέλος της ΕΕ υποβάλλει αρχικά σχετικό αίτημα στο Συμβούλιο της ΕΕ (Council of the EU).

β. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission) –κατόπιν αιτήματος του Συμβουλίου– εισηγείται σε αυτό την ένταξη ή μη του κράτους, λαμβάνοντας υπόψη την εκτιμώμενη δυνατότητά του να εκπληρώσει τα προαναφερθέντα κριτήρια προσχώρησης.

γ. Το Συμβούλιο της ΕΕ –λαμβάνοντας υπόψη την εισήγηση της Επιτροπής και κατόπιν ομόφωνης απόφασης όλων των κ-μ της ΕΕ– απονέμει επίσημα το καθεστώς του υποψήφιου (candidate status) στο εν λόγω κράτος.

δ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ξεκινά ενταξιακές διαπραγματεύσεις (accession negotiations) με το υποψήφιο κράτος, κατά τη διάρκεια των οποίων το κράτος προβαίνει στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις ώστε να συμμορφωθεί πλήρως με συγκεκριμένα ενταξιακά κεφάλαια διαπραγμάτευσης (negotiation chapters),² τα οποία αφορούν συγκεκριμένους τομείς πολιτικής (EU Neighbours East 2024).

¹ Τα εν λόγω κριτήρια είναι επίσης γνωστά και ως Κριτήρια της Κοπεγχάγης (λόγω του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Κοπεγχάγης όπου συμφωνήθηκαν για πρώτη φορά, το 1993) ή κριτήρια ένταξης ή ενταξιακά κριτήρια και στο πλαίσιο της διαπραγμάτευσης για ένταξη εξειδικεύονται σε 35 κεφάλαια (chapters) τα οποία είναι ομαδοποιημένα (Εικόνα 1) στις ακόλουθες έξι συστάδες (clusters): Θεμελιώδη (κεφάλαια 5, 18, 23, 24, 32), εσωτερικής αγοράς (κεφάλαια 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 28), ανταγωνιστικότητας & συμπεριληπτικής ανάπτυξης (κεφάλαια 10, 16, 17, 19, 20, 25, 26, 29), πράσινης ατζέντας & βιώσιμης συνδεσιμότητας (κεφάλαια 14, 15, 21, 27), πόρων, γεωργίας & συνοχής (κεφάλαια 11, 12, 13, 22, 33), και εξωτερικών σχέσεων (κεφάλαια 30,31). Τα κεφάλαια 34 (Θεσμοί) και 35 (Λοιπά ζητήματα) δεν συμπεριλαμβάνονται σε κάποια από τις έξι συστάδες, καθώς εξετάζονται συνήθως προς το τέλος των ενταξιακών διαπραγματεύσεων ώστε να εξασφαλιστεί η επαρκής εκπροσώπηση –και συνεπώς η τήρηση των σχετικών διαδικασιών– του υποψήφιου κράτους στα θεσμικά όργανα της ΕΕ αλλά και η επίλυση τυχόν θεμάτων που δεν καλύπτονται από τα υπόλοιπα 33 κεφάλαια.

² Η εν λόγω διαδικασία ονομάζεται αναλυτική εξέταση (screening), ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο αυτής το υποψήφιο κράτος λαμβάνει ανάλογη προ-ενταξιακή βοήθεια (pre-accession assistance), δηλαδή χρηματοδότηση από την ΕΕ. Η πρόοδος που σημειώνει κάθε υποψήφιο κράτος καταγράφεται σε εκθέσεις που συντάσσονται τακτικά από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι οποίες κοινοποιούνται στο Συμβούλιο και στο Κοινοβούλιο της ΕΕ.

Εικόνα 1. Η ομαδοποίηση των ενταξιακών κεφαλαίων διαπραγμάτευσης

Πηγή: European Commission (2024f)

ε. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή –μόλις διαπιστώσει ότι το υποψήφιο κράτος έχει συμμορφωθεί πλήρως με όλα τα κεφάλαια– εισηγείται την ένταξη αυτού στην ΕΕ.

στ. Το Συμβούλιο της ΕΕ –λαμβάνοντας υπόψιν την εισήγηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και κατόπιν συναίνεσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου– αποφαινεται ομόφωνα την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων με το εν λόγω κράτος.

ζ. Συντάσσεται Συνθήκη Προσχώρησης (Accession Treaty), η οποία επικυρώνεται αρχικά από την Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο, και στη συνέχεια από όλα τα κ-μ της ΕΕ.

η. Το υποψήφιο κράτος καθίσταται κ-μ της ΕΕ κατά την ημερομηνία που αναγράφεται στην προαναφερθείσα συνθήκη.

Όσον αφορά τη συμβολή της ΕΕ στην περιφερειακή ολοκλήρωση των ευρωπαϊκών κρατών, αυτή –όπως γίνεται αντιληπτό και από τα αντίστοιχα ενταξιακά κεφάλαια– αφορά μία πληθώρα τομέων πολιτικής, όπως η οικονομία & το εμπόριο, η δικαιοσύνη, η υγεία, η ενέργεια, οι μεταφορές, το περιβάλλον, η βιομηχανία, η εκπαίδευση, ο πολιτισμός, η γεωργία, η αλιεία, η ασφάλεια & άμυνα, κ.ά. (EU Neighbours East 2024).

2. Η ενταξιακή πορεία των Δυτικών Βαλκανίων

Το πρώτο κράτος των Δυτικών Βαλκανίων που κατέστη μέλος της ΕΕ ήταν η Σλοβενία, η οποία το έπραξε στο πλαίσιο της 5ης και μεγαλύτερης διεύρυνσης (Πίνακας 1) της ΕΕ που έλαβε χώρα το 2004, ενώ το αμέσως επόμενο κράτος ήταν η Κροατία, η οποία προσχώρησε στην ΕΕ κατά την 7η και τελευταία διεύρυνση αυτής, η οποία πραγματοποιήθηκε το 2013 (European Parliament 2024). Όσον αφορά τα εναπομείναντα έξι κράτη των Δυτικών Βαλκανίων, η ΕΕ έχει απονείμει το καθεστώς του υποψήφιου κράτους σε όλα εκτός από το Κόσοβο (Πίνακας 2), το οποίο χαρακτηρίζεται από την ΕΕ ως εν δυνάμει υποψήφιο κράτος (potential candidate state) (European Union 2024f).

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι για τη διευκόλυνση της ενταξιακής πορείας των Δυτικών Βαλκανίων, η ΕΕ έχει θεσπίσει τη Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (Stabilisation and Association Process, SAP) στο πλαίσιο της οποίας η ΕΕ έχει συνάψει από το 1999 και έπειτα Συμφωνίες Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (Stabilisation and Association Agreements, SAAs) με όλα τα εξεταζόμενα κράτη των Δυτικών Βαλκανίων (De Munter 2025). Η δε ενταξιακή πρόοδος που έχει σημειώσει κάθε κράτος σύμφωνα με τις σχετικές εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, παρατίθεται συνοπτικά παρακάτω.

Πίνακας 2. Το ενταξιακό καθεστώς των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων

α/α	ΚΡΑΤΟΣ	ΥΠΟΒΟΛΗ ΑΙΤΗΜΑΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ	ΑΠΟΝΟΜΗ ΚΕΘΕΣΤΩΤΟΣ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (ΑΠΟΦΑΣΗ ΕΥΡ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ)	ΑΝΟΙΓΜΑ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ (ΑΠΟΦΑΣΗ ΕΥΡ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ)
1	Βόρεια Μακεδονία	2004	2005	2020
2	Μαυροβούνιο	2008	2010	2012
3	Σερβία	2009	2012	2013
4	Αλβανία	2009	2014	2020
5	Βοσνία-Ερζεγοβίνη	2016	2022	2024
6	Κόσοβο*	2022	---	---

Σημείωση: Η ονομασία «Κόσοβο» χρησιμοποιείται με επιφύλαξη των θέσεων ως προς το καθεστώς και συνάδει με την απόφαση 1244 (1999) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και τη γνώμη του Διεθνούς Δικαστηρίου σχετικά με τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου.

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα

Η Βόρεια Μακεδονία αιτήθηκε την ένταξή της στην ΕΕ το 2004, έτος κατά το οποίο τέθηκε σε ισχύ και η SAA, το 2005 έλαβε το καθεστώς του υποψήφιου κράτους, ενώ η τελική απόφαση για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων λήφθηκε το 2020 (European Union 2024a). Όσον αφορά την ενταξιακή προετοιμασία, το εν λόγω κράτος –σύμφωνα με την τελευταία έκθεση προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission 2024a)– βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο σε δύο κεφάλαια, σε χαμηλό επίπεδο σε ένα κεφάλαιο, σε μέτριο επίπεδο σε 20 κεφάλαια, και σε καλό επίπεδο σε 10 κεφάλαια (Πίνακας 3), ενώ πρέπει να τονιστεί ότι μέχρι και τη στιγμή της συγγραφής (16 Σεπτεμβρίου 2025) δεν έχει ανοίξει κανένα ενταξιακό κεφάλαιο (European Commission 2024a:20).

Το Μαυροβούνιο αντίστοιχα υπέβαλε αίτημα ένταξης στην ΕΕ το 2008, το 2010 έλαβε το καθεστώς του υποψήφιου κράτους και τέθηκε σε ισχύ η SAA, ενώ η τελική απόφαση για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων λήφθηκε το 2012 (European Union 2024b). Όσον αφορά την ενταξιακή προετοιμασία, το συγκεκριμένο κράτος –σύμφωνα με την τελευταία έκθεση προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission 2024b)– βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο σε πέντε κεφάλαια, σε μέτριο επίπεδο σε 15 κεφάλαια, σε καλό επίπεδο σε 12 κεφάλαια, και σε προχωρημένο επίπεδο σε ένα κεφάλαιο (Πίνακας 4), ενώ πρέπει να τονιστεί ότι έχουν ανοίξει όλα τα ενταξιακά κεφάλαια (De Munter 2025) από τα οποία μέχρι και τη στιγμή της συγγραφής τα εφτά (5, 7, 10, 20, 25, 26 και 30) έχουν κλείσει προσωρινά (European Commission 2024b:20-21; Council of the EU 2025a).

Η Σερβία αιτήθηκε την ένταξή της στην ΕΕ το 2009, έλαβε το καθεστώς του υποψήφιου κράτους το 2012, ενώ το 2013 τέθηκε σε ισχύ η SAA και λήφθηκε η απόφαση για έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων (European Union 2024c). Όσον αφορά την ενταξιακή προετοιμασία, το εν λόγω κράτος –σύμφωνα με την τελευταία έκθεση προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission 2024c)– βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο σε τέσσερα κεφάλαια, σε μέ-

τριο επίπεδο σε 19 κεφάλαια και σε καλό επίπεδο σε 10 κεφάλαια (Πίνακας 5), ενώ πρέπει να τονιστεί ότι μέχρι και τη στιγμή της συγγραφής έχουν ανοίξει 22 ενταξιακά κεφάλαια (De Munter 2025) από τα οποία τα δύο (25 και 26) έχουν κλείσει προσωρινά (European Commission 2024c:20-21).

Η Αλβανία υπέβαλε αίτημα ένταξης στην ΕΕ το 2009, το ίδιο έτος τέθηκε σε ισχύ η SAA, έλαβε το καθεστώς του υποψήφιου κράτους το 2014, ενώ η απόφαση για έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων λήφθηκε το 2020 (European Union 2024d). Όσον αφορά την ενταξιακή προετοιμασία, το συγκεκριμένο κράτος –σύμφωνα με την τελευταία έκθεση προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission 2024d)– βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο σε ένα κεφάλαιο, σε χαμηλό επίπεδο σε 11 κεφάλαια, σε μέτριο επίπεδο σε 14 κεφάλαια και σε καλό επίπεδο σε 7 κεφάλαια (Πίνακας 6), ενώ μέχρι και τη στιγμή της συγγραφής έχουν ανοίξει 28 ενταξιακά κεφάλαια από τα οποία δεν έχει κλείσει κανένα (European Commission 2024d:20-21; Council of the EU 2025b).

Η Βοσνία & Ερζεγοβίνη έχει συνάψει SAA η οποία είναι σε ισχύ από το 2015, αιτήθηκε την ένταξή της στην ΕΕ το 2016, έλαβε το καθεστώς του υποψήφιου κράτους το 2022, ενώ η απόφαση για έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων λήφθηκε το 2024 (European Union 2024e). Όσον αφορά την ενταξιακή προετοιμασία, το εν λόγω κράτος –σύμφωνα με την τελευταία έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (European Commission 2024e)– βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο σε 13 κεφάλαια, σε χαμηλό επίπεδο σε 16 κεφάλαια, και σε μέτριο επίπεδο σε 4 κεφάλαια (Πίνακας 7), ενώ πρέπει να τονιστεί ότι μέχρι και τη στιγμή της συγγραφής δεν έχει ανοίξει κανένα ενταξιακό κεφάλαιο (De Munter 2025).

Πίνακας 3. Το επίπεδο της ενταξιακής προόδου της Βόρειας Μακεδονίας

ΕΝΤΑΞΙΑΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	ΠΡΩΙΜΟ ΣΤΑΔΙΟ	ΧΑΜΗΛΟ	ΜΕΤΡΙΟ	ΚΑΛΟ	ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟ
01-Ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων			✓		
02-Ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων	✓				
03-Δικαίωμα εγκατάστασης & ελεύθερη παροχή υπηρεσιών			✓		
04-Ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίου			✓		
05-Δημόσιες συμβάσεις (θεμελιώδες)			✓		
06-Εταιρικό δίκαιο				✓	
07- Δίκαιο διανοητικής ιδιοκτησίας			✓		
08-Πολιτική ανταγωνισμού			✓		
09-Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες			✓		
10-Κοινωνία της Πληροφορίας & Μέσα ενημέρωσης			✓		
11-Γεωργία & γεωργική ανάπτυξη			✓		
12-Ασφάλεια τροφίμων, κτηνιατρική & φυτοϋγειονομική πολιτική				✓	
13-Αλιεία			✓		
14-Πολιτική μεταφορών			✓		
15-Ενέργεια			✓		
16-Φορολογία			✓		
17-Οικονομική & νομισματική πολιτική				✓	
18-Στατιστικές (θεμελιώδες)				✓	
19-Κοινωνική πολιτική & απασχόληση			✓		
20-Επιχειρήσεις & Βιομηχανική πολιτική				✓	
21-Διευρωπαϊκά δίκτυα				✓	
22-Περιφερειακή πολιτική & συντονισμός διορθωτικών μέσων			✓		
23-Δικαιοσύνη & θεμελιώδη δικαιώματα (θεμελιώδες)			✓		
24-Δικαιοσύνη, ελευθερία & ασφάλεια (θεμελιώδες)			✓		
25-Επιστήμη & Έρευνα				✓	
26-Εκπαίδευση & πολιτισμός			✓		
27-Περιβάλλον & Κλιματική αλλαγή		✓			
28-Προστασία καταναλωτή & υγείας			✓		
29-Τελωνειακή Ένωση				✓	
30-Εξωτερικές Σχέσεις				✓	
31-Εξωτερική Πολιτική & Πολιτική Ασφάλειας & Άμυνας				✓	
32-Δημοσιονομικός έλεγχος (θεμελιώδες)			✓		
33-Χρηματοοικονομικές & δημοσιονομικές διατάξεις	✓				
Σύνολο Κεφαλαίων	02	01	20	10	---
Ποσοστό επί των συνολικών κεφαλαίων	6%	3%	61%	30%	---

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα

Πίνακας 4. Το επίπεδο της ενταξιακής προόδου του Μαυροβουνίου

ΕΝΤΑΞΙΑΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	ΠΡΟΣΙΜΟ ΣΤΑΔΙΟ	ΧΑΜΗΛΟ	ΜΕΤΡΙΟ	ΚΑΛΟ	ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟ
01-Ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων			✓		
02-Ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων		✓			
03-Δικαίωμα εγκατάστασης & ελεύθερη παροχή υπηρεσιών			✓		
04-Ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίου			✓		
05-Δημόσιες συμβάσεις (θεμελιώδες)				✓	
06-Εταιρικό δίκαιο				✓	
07-Δίκαιο διανοητικής ιδιοκτησίας					✓
08-Πολιτική ανταγωνισμού			✓		
09-Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες			✓		
10-Κοινωνία της Πληροφορίας & Μέσα ενημέρωσης				✓	
11-Γεωργία & γεωργική ανάπτυξη			✓		
12-Ασφάλεια τροφίμων, κτηνιατρική & φυτοϋγειονομική πολιτική			✓		
13-Αλιεία		✓			
14-Πολιτική μεταφορών				✓	
15-Ενέργεια				✓	
16-Φορολογία			✓		
17-Οικονομική & νομισματική πολιτική			✓		
18-Στατιστικές (θεμελιώδες)			✓		
19-Κοινωνική πολιτική & απασχόληση		✓			
20-Επιχειρήσεις & Βιομηχανική πολιτική				✓	
21-Διευρωπαϊκά δίκτυα				✓	
22-Περιφερειακή πολιτική & συντονισμός διορθωτικών μέσων			✓		
23-Δικαιοσύνη & θεμελιώδη δικαιώματα (θεμελιώδες)			✓		
24-Δικαιοσύνη, ελευθερία & ασφάλεια (θεμελιώδες)				✓	
25-Επιστήμη & Έρευνα				✓	
26-Εκπαίδευση & πολιτισμός				✓	
27-Περιβάλλον & Κλιματική αλλαγή		✓			
28-Προστασία καταναλωτή & υγείας			✓		
29-Τελωνειακή Ένωση			✓		
30-Εξωτερικές Σχέσεις				✓	
31-Εξωτερική Πολιτική & Πολιτική Ασφάλειας & Άμυνας				✓	
32-Δημοσιονομικός έλεγχος (θεμελιώδες)			✓		
33-Χρηματοοικονομικές & δημοσιονομικές διατάξεις		✓			
Σύνολο Κεφαλαίων	---	05	15	12	01
Ποσοστό επί των συνολικών κεφαλαίων	---	15%	46%	36%	3%

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα

Πίνακας 5. Το επίπεδο της ενταξιακής προόδου της Σερβίας

ΕΝΤΑΞΙΑΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	ΠΡΩΙΜΟ ΣΤΑΔΙΟ	ΧΑΜΗΛΟ	ΜΕΤΡΙΟ	ΚΑΛΟ	ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟ
01-Ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων			✓		
02- Ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων			✓		
03-Δικαίωμα εγκατάστασης & ελεύθερη παροχή υπηρεσιών			✓		
04- Ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίου			✓		
05-Δημόσιες συμβάσεις (θεμελιώδες)			✓		
06-Εταιρικό δίκαιο				✓	
07- Δίκαιο διανοητικής ιδιοκτησίας				✓	
08-Πολιτική ανταγωνισμού			✓		
09-Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες			✓		
10-Κοινωνία της Πληροφορίας & Μέσα ενημέρωσης			✓		
11-Γεωργία & γεωργική ανάπτυξη		✓			
12-Ασφάλεια τροφίμων, κτηνιατρική & φυτογυινομική πολιτική			✓		
13-Αλιεία			✓		
14-Πολιτική μεταφορών				✓	
15-Ενέργεια			✓		
16-Φορολογία				✓	
17-Οικονομική & νομισματική πολιτική				✓	
18-Στατιστικές (θεμελιώδες)				✓	
19-Κοινωνική πολιτική & απασχόληση			✓		
20-Επιχειρήσεις & Βιομηχανική πολιτική			✓		
21-Διευρωπαϊκά δίκτυα				✓	
22-Περιφερειακή πολιτική & συντονισμός διορθωτικών μέσων			✓		
23-Δικαιοσύνη & θεμελιώδη δικαιώματα (θεμελιώδες)		✓			
24-Δικαιοσύνη, ελευθερία & ασφάλεια (θεμελιώδες)			✓		
25-Επιστήμη & Έρευνα				✓	
26-Εκπαίδευση & πολιτισμός				✓	
27-Περιβάλλον & Κλιματική αλλαγή		✓			
28-Προστασία καταναλωτή & υγείας			✓		
29-Τελωνειακή Ένωση				✓	
30-Εξωτερικές Σχέσεις			✓		
31-Εξωτερική Πολιτική & Πολιτική Ασφάλειας & Άμυνας			✓		
32-Δημοσιονομικός έλεγχος (θεμελιώδες)			✓		
33- Χρηματοοικονομικές & δημοσιονομικές διατάξεις		✓			
Σύνολο Κεφαλαίων	---	04	19	10	---
Ποσοστό επί των συνολικών κεφαλαίων	---	12%	58%	30%	---

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα

Πίνακας 6. Το επίπεδο της ενταξιακής προόδου της Αλβανίας

ΕΝΤΑΞΙΑΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	ΠΡΩΙΜΟ ΣΤΑΔΙΟ	ΧΑΜΗΛΟ	ΜΕΤΡΙΟ	ΚΑΛΟ	ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟ
01-Ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων		✓			
02- Ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων		✓			
03-Δικαίωμα εγκατάστασης & ελεύθερη παροχή υπηρεσιών		✓			
04- Ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίου		✓			
05-Δημόσιες συμβάσεις (θεμελιώδες)			✓		
06-Εταιρικό δίκαιο			✓		
07- Δίκαιο διανοητικής ιδιοκτησίας			✓		
08-Πολιτική ανταγωνισμού			✓		
09-Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες				✓	
10-Κοινωνία της Πληροφορίας & Μέσα ενημέρωσης				✓	
11-Γεωργία & γεωργική ανάπτυξη		✓			
12-Ασφάλεια τροφίμων, κτηνιατρική & φυτοϋγειονομική πολιτική		✓			
13-Αλιεία			✓		
14-Πολιτική μεταφορών		✓			
15-Ενέργεια				✓	
16-Φορολογία			✓		
17-Οικονομική & νομισματική πολιτική				✓	
18-Στατιστικές (θεμελιώδες)			✓		
19-Κοινωνική πολιτική & απασχόληση			✓		
20-Επιχειρήσεις & Βιομηχανική πολιτική				✓	
21-Διευρωπαϊκά δίκτυα		✓			
22-Περιφερειακή πολιτική & συντονισμός διορθωτικών μέσων			✓		
23-Δικαιοσύνη & θεμελιώδη δικαιώματα (θεμελιώδες)			✓		
24-Δικαιοσύνη, ελευθερία & ασφάλεια (θεμελιώδες)			✓		
25-Επιστήμη & Έρευνα		✓			
26-Εκπαίδευση & πολιτισμός			✓		
27-Περιβάλλον & Κλιματική αλλαγή		✓			
28-Προστασία καταναλωτή & υγείας	✓				
29-Τελωνιακή Ένωση			✓		
30-Εξωτερικές Σχέσεις				✓	
31-Εξωτερική Πολιτική & Πολιτική Ασφάλειας & Άμυνας				✓	
32-Δημοσιονομικός έλεγχος (θεμελιώδες)			✓		
33- Χρηματοοικονομικές & δημοσιονομικές διατάξεις		✓			
Σύνολο Κεφαλαίων	01	11	14	07	---
Ποσοστό επί των συνολικών κεφαλαίων	3%	33%	43%	21%	---

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα

Πίνακας 7. Το επίπεδο της ενταξιακής προόδου της Βοσνίας & Ερζεγοβίνης

ΕΝΤΑΞΙΑΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	ΠΡΩΙΜΟ ΣΤΑΔΙΟ	ΧΑΜΗΛΟ	ΜΕΤΡΙΟ	ΚΑΛΟ	ΠΡΟΣΩΡΗΜΕΝΟ
01-Ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων	✓				
02-Ελεύθερη διακίνηση εργαζομένων		✓			
03-Δικαίωμα εγκατάστασης & ελεύθερη παροχή υπηρεσιών	✓				
04-Ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίου			✓		
05-Δημόσιες συμβάσεις (θεμελιώδες)		✓			
06-Εταιρικό δικαίο		✓			
07- Δικαίο διανοητικής ιδιοκτησίας			✓		
08-Πολιτική ανταγωνισμού		✓			
09-Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες			✓		
10-Κοινωνία της Πληροφορίας & Μέσα ενημέρωσης	✓				
11-Γεωργία & γεωργική ανάπτυξη	✓				
12-Ασφάλεια τροφίμων, κτηνιατρική & φυτογυειονομική πολιτική		✓			
13-Αλιεία	✓				
14-Πολιτική μεταφορών		✓			
15-Ενέργεια	✓				
16-Φορολογία		✓			
17-Οικονομική & νομισματική πολιτική	✓				
18-Στατιστικές (θεμελιώδες)	✓				
19-Κοινωνική πολιτική & απασχόληση		✓			
20-Επιχειρήσεις & Βιομηχανική πολιτική	✓				
21-Διευρωπαϊκά δίκτυα		✓			
22-Περιφερειακή πολιτική & συντονισμός διορθωτικών μέσων	✓				
23-Δικαιοσύνη & θεμελιώδη δικαιώματα (θεμελιώδες)		✓			
24-Δικαιοσύνη, ελευθερία & ασφάλεια (θεμελιώδες)		✓			
25-Επιστήμη & Έρευνα		✓			
26-Εκπαίδευση & πολιτισμός	✓				
27-Περιβάλλον & Κλιματική αλλαγή			✓		
28-Προστασία καταναλωτή & υγείας	✓				
29-Τελωνειακή Ένωση		✓			
30-Εξωτερικές Σχέσεις		✓			
31-Εξωτερική Πολιτική & Πολιτική Ασφάλειας & Άμυνας		✓			
32-Δημοσιονομικός έλεγχος (θεμελιώδες)		✓			
33-Χρηματοοικονομικές & δημοσιονομικές διατάξεις	✓				
Σύνολο Κεφαλαίων	13	16	04	---	---
Ποσοστό επί των συνολικών κεφαλαίων	40%	48%	12%	---	---

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα

Το Κόσοβο τέλος, έχει συνάψει SAA η οποία είναι σε ισχύ από το 2016, υπέβαλε αίτημα ένταξης στην ΕΕ το 2022, και αναμένει την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου με την οποία θα λάβει το καθεστώς του υποψήφιου κράτους (European Union 2024f).

Συνοψίζοντας, η συνολική εικόνα της προόδου (Πίνακας 8) που έχουν σημειώσει τα πέντε υποψήφια κράτη των Δυτικών Βαλκανίων σχετικά με το επίπεδο προετοιμασίας τους στα ενταξιακά κεφάλαια κρίνεται μέτρια προς κακή, καθώς βρίσκονται σε μέτριο επίπεδο σε ποσοστό 43% του συνολικού αριθμού των ενταξιακών κεφαλαίων, ενώ σε επίπεδο κάτω του μετρίου βρίσκονται σε ποσοστό 32% (10% σε πρώιμο στάδιο & 22% σε χαμηλό επίπεδο) και σε επίπεδο άνω του μετρίου σε ποσοστό 25% (24% σε καλό επίπεδο και μόλις 1% σε προχωρημένο επίπεδο).

Πίνακας 8. Η συνολική εικόνα της προόδου των υποψήφιων κρατών των Δυτικών Βαλκανίων όσον αφορά τα ενταξιακά κεφάλαια

ΥΠΟΨΗΦΙΟ ΚΡΑΤΟΣ	ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΡΟΟΔΟΥ						
	ΠΡΩΙΜΟ ΣΤΑΔΙΟ	ΧΑΜΗΛΟ	ΜΕΤΡΙΟ	ΚΑΛΟ	ΠΡΟΧΩΡΗΜΕΝΟ	ΑΝΟΙΧΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ	ΠΡΟΣΩΡΙΝΑ ΚΛΕΙΣΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ
Βόρεια Μακεδονία	02	01	20	10	---	---	---
Μαυροβούνιο	---	05	15	12	01	33	07
Σερβία	---	04	19	10	---	22	02
Αλβανία	01	11	14	07	---	28	---
Βοσνία & Ερζεγοβίνη	13	16	04	---	---	---	---
Συνολική εικόνα κεφαλαίων	16	37	72	39	01	83	09
Ποσοστό επί του συνόλου	10%	22%	43%	24%	1%	50%	5%

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα

3. Προκλήσεις

Μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ΕΕ αναφορικά με τη διεύρυνσή της, αφορά τη διαδικασία λήψης απόφασης στο πλαίσιο του Συμβουλίου της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, κατά τις συνεδριάσεις του εν λόγω θεσμικού οργάνου για την εξέταση «ευαίσθητων» ζητημάτων (Συμβούλιο της ΕΕ 2024α),

λαμβάνεται απόφαση –σύμφωνα πάντα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ– μόνο όταν επιτευχθεί ομοφωνία (unanimity) μεταξύ των μελών του (Συμβούλιο της ΕΕ 2024α). Η επίτευξη ωστόσο ομοφωνίας –η οποία φανερώνει το επίπεδο συνοχής μεταξύ των κ-μ της ΕΕ– έχει αποδειχθεί σε αρκετές περιπτώσεις δύσκολη λόγω των διαφορετικών αντιλήψεων που επικρατούν στα κ-μ της ΕΕ, έχοντας ως αποτέλεσμα είτε τη λήψη απόφασης με μεγάλη καθυστέρηση είτε χωρίς τη συμμετοχή όλων των κ-μ. Μερικές από αυτές τις περιπτώσεις που σημειώθηκαν κατά το πρόσφατο παρελθόν αφορούσαν τη διαφωνία μεταξύ:

α. Των κ-μ της ΕΕ όσον αφορά τη διαχείριση της μεταναστευτικής κρίσης του 2015 (Ζυγούρα 2018),

β. Των κ-μ της ΕΕ όσον αφορά τη διαχείριση της ενεργειακής κρίσης του 2022 που ακολούθησε την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία (Κρητικός 2022), και

γ. Της Ουγγαρίας και των υπόλοιπων κ-μ της ΕΕ το 2025 όσον αφορά τη στήριξη της Ουκρανίας στον ένοπλο αγώνα της ενάντια στη Ρωσία (Zamroni 2025:3-4).

Δυστυχώς, η έλλειψη συνοχής μεταξύ ορισμένων κ-μ της ΕΕ επιβεβαιώθηκε με το πρόσφατο περιστατικό κατά το οποίο ορισμένοι Ευρωπαίοι ηγέτες υποστήριξαν την αντι-Ευρωπαϊκή πολιτική του Αμερικανού Προέδρου Donald Trump (NPR 2025). Το ίδιο συνέβη με τη μετάβαση του Πρόεδρου της Σερβίας και του Πρωθυπουργού της Σλοβακίας στη Ρωσία στις 9 Μαΐου 2025 εν όψει των εκδηλώσεων για την «Ημέρα Νίκης» (Armstrong 2025), ενέργεια που υποδηλώνει ότι η εξωτερική πολιτική των εν λόγω κρατών δεν συμβαδίζει πλήρως –τουλάχιστον ως προς τις σχέσεις με τη Ρωσία– με την αντίστοιχη της ΕΕ.

Επιπρόσθετα, η αδυναμία επίτευξης ομοφωνίας μεταξύ των κ-μ της ΕΕ ενδέχεται να επηρεάσει την πορεία των ενταξιακών διαπραγματεύσεων ενός υποψήφιου κράτους, κάτι που παρατηρήθηκε και κατά τις διαδοχικές διευρύνσεις της ΕΕ (βλ. Πίνακα 1). Αυτό συμβαίνει επειδή κάθε κ-μ της ΕΕ είναι σε θέση να ασκήσει το δικαίωμα της αρνησικυρίας (veto) σε κάποιο από τα προαναφερθέντα στάδια ένταξης (βλ. §1α έως §1η) μέχρι να επιλυθούν συγκεκριμένα ζητήματα (διενέξεις) διμερών σχέσεων που αντιμετωπίζει με κάποιο από τα υποψήφια κράτη, θέτοντας την επίλυση των εν λόγω ζητημάτων ως προϋπόθεση για την άρση του veto. Δύο πρόσφατα παραδείγματα τα οποία σχετίζονται με τα εθνικά συμφέροντα της Ελλάδας αφορούν το veto:

α. Της Ελλάδας κατά της Βόρειας Μακεδονίας από το 2008 μέχρι το 2019 αναφορικά με την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της δεύτερης με την ΕΕ (Gabidzashvili 2021:221), λόγω της διένεξης των δύο κρατών για ιστορικά-πολιτιστικά ζητήματα με κυρίαρχο την ονομασία (Μακεδονία) που χρησιμοποιούσε το εν λόγω κράτος. Τα συγκεκριμένα ζητήματα επιλύθηκαν με την υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών το 2018 (Stefanova 2024:97) η οποία τέθηκε σε ισχύ το επόμενο έτος (Stanicek 2024).

β. Της Βουλγαρίας κατά της Βόρειας Μακεδονίας από το 2020 μέχρι το 2022 αναφορικά με το διαπραγματευτικό πλαίσιο ένταξης της δεύτερης στην ΕΕ, ζητώντας να καθοριστούν προϋποθέσεις που σχετίζονταν με τη διένεξη των

δύο κρατών (Stefanova 2024:97-98) αναφορικά με ιστορικά, γλωσσικά, και μειονοτικά ζητήματα (Dimakos & Galatoulas 2021:2). Αξίζει δε να σημειωθεί ότι το veto άρθηκε έπειτα από παρέμβαση της Γαλλίας (Stefanova 2024:98).

Όσον αφορά τις ενταξιακές προκλήσεις που αντιμετωπίζει κάθε υποψήφιο κράτος των Δυτικών Βαλκανίων ξεχωριστά, αυτές –σύμφωνα με τα τελευταία συμπεράσματα του Συμβουλίου της ΕΕ αναφορικά με τη διεύρυνση (Council of the EU 2024)– είναι οι ακόλουθες:

α. Για τη Βόρεια Μακεδονία οι κυριότερες προκλήσεις αφορούν πρωτίστως τις συνταγματικές και εκλογικές μεταρρυθμίσεις, την εύρυθμη λειτουργία του πολιτεύματος, τη βελτίωση των συνθηκών αναφορικά με την ελευθερία της έκφρασης και την ελευθερία του τύπου, το κράτος δικαίου, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της, καθώς και τη βελτίωση των διμερών σχέσεων της με την Ελλάδα και τη Βουλγαρία (Council of the EU 2024:16-18).

β. Για το Μαυροβούνιο οι κυριότερες προκλήσεις αφορούν τη βελτίωση των συνθηκών αναφορικά με την ελευθερία της έκφρασης και την ελευθερία του τύπου, την καταπολέμηση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, την υλοποίηση εκλογικών μεταρρυθμίσεων, την καλύτερη διαχείριση των συνόρων και τη μείωση του δημόσιου χρέους (Council of the EU 2024:7-9).

γ. Για τη Σερβία οι κυριότερες προκλήσεις αφορούν την εξομάλυνση των σχέσεων της με το Κόσοβο, τη βελτίωση των συνθηκών αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το κράτος δικαίου, την ελευθερία της έκφρασης και την ελευθερία του τύπου, την καταπολέμηση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της, την υλοποίηση εκλογικών μεταρρυθμίσεων, την καλύτερη διαχείριση των συνόρων, και την ευθυγράμμιση με την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) της ΕΕ (Council of the EU 2024:9-13).

δ. Για την Αλβανία οι κυριότερες προκλήσεις αφορούν την εύρυθμη λειτουργία του πολιτεύματος, την καταπολέμηση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, τη βελτίωση των συνθηκών αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το κράτος δικαίου, την ελευθερία της έκφρασης και την ελευθερία του τύπου, την υλοποίηση ουσιαστικών εκλογικών μεταρρυθμίσεων, και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της (Council of the EU 2024:13-16).

ε. Για τη Βοσνία & Ερζεγοβίνη οι κυριότερες προκλήσεις –λαμβάνοντας υπόψιν το γεγονός ότι η απόφαση για έναρξη διαπραγματεύσεων λήφθηκε μόλις το 2024– αφορούν την εύρυθμη λειτουργία του πολιτεύματος, τη βελτίωση των συνθηκών αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το κράτος δικαίου, την ελευθερία της έκφρασης και την ελευθερία του τύπου, την καταπολέμηση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της (Council of the EU 2024:18-21).

στ. Για το Κόσοβο τέλος, οι κυριότερες προκλήσεις –λαμβάνοντας υπόψιν το γεγονός ότι δεν του έχει απονεμηθεί ακόμα το καθεστώς του υποψήφιου κράτους– αφορούν την εξομάλυνση των σχέσεων του με τη Σερβία, την καταπολέμη-

ση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, τη βελτίωση των συνθηκών αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το κράτος δικαίου, την ελευθερία της έκφρασης και την ελευθερία του τύπου, την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας του, και την υλοποίηση εκλογικών μεταρρυθμίσεων (Council of the EU 2024:21-24).

4. Προοπτικές

Αναφορικά με την προοπτική ένταξης των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ (Πίνακας 9), σύμφωνα με τα στοιχεία των πρόσφατων εκθέσεων προόδου που παρουσιάστηκαν και υπό την προϋπόθεση ότι η γενικότερη εσωτερική και εξωτερική τους πολιτική δεν θα εμφανίσει μεγάλες αποκλίσεις στο μέλλον αλλά θα διατηρήσουν τους υφιστάμενους ρυθμούς προόδου, εκτιμάται ότι:

α. Ο χρονικός ορίζοντας ένταξης του Μαυροβουνίου στην ΕΕ θα είναι βραχυπρόθεσμος (Πίνακας 9) –το ίδιο έχει θέσει ως στόχο την ένταξή του στην ΕΕ μέχρι το 2028 (European Parliament 2025)–με εκτιμώμενη ένταξη πριν το 2030, καθώς η γενικότερη εικόνα του είναι η καλύτερη από όλα τα υποψήφια κράτη των Δυτικών Βαλκανίων (βρίσκεται σε επίπεδο άνω του μετρίου σε ποσοστό 39% των κεφαλαίων) και δεν υστερεί σε μεγάλο βαθμό στα θεμελιώδη κεφάλαια, καθώς βρίσκεται σε μέτριο επίπεδο σε τρία από τα πέντε και σε καλό επίπεδο σε δύο από αυτά (Πίνακας 4). Στην εν λόγω εκτίμηση συνηγορεί επίσης το γεγονός ότι το συγκεκριμένο κράτος είναι το μόνο που βρίσκεται σε προχωρημένο στάδιο σε ένα κεφάλαιο (Πίνακας 8), ότι μέχρι και τη στιγμή της συγγραφής έχουν ανοίξει όλα τα ενταξιακά του κεφάλαια και έχουν κλείσει προσωρινά τα επτά (Πίνακας 8), καθώς επίσης και ότι το Συμβούλιο της ΕΕ αναφέρει στα πρόσφατα συμπεράσματά του για τη διεύρυνση ότι:

«Εφόσον το Μαυροβούνιο διατηρήσει τη σταθερή μεταρρυθμιστική του πρόοδο και υλοποιήσει τις απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις, το Συμβούλιο είναι έτοιμο να ξεκινήσει εγκαίρως τις προετοιμασίες για τη σύνταξη της συνθήκης προσχώρησης» (Council of the EU 2024:7).

β. Ο χρονικός ορίζοντας ένταξης της Σερβίας στην ΕΕ θα είναι μεσοπρόθεσμος (Πίνακας 9) με εκτιμώμενη ένταξη πριν το 2040, καθώς –αν και η γενικότερη εικόνα της είναι ελαφρώς χειρότερη από αυτή του Μαυροβουνίου (βρίσκεται σε επίπεδο άνω του μετρίου σε ποσοστό 30% των κεφαλαίων)– εν τούτοις υστερεί περισσότερο στα θεμελιώδη κεφάλαια, καθώς βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο σε ένα από τα πέντε, σε μέτριο επίπεδο σε τρία από αυτά και σε καλό επίπεδο μόνο σε ένα από αυτά (Πίνακας 5). Στην εν λόγω εκτίμηση συνηγορεί επίσης το γεγονός ότι για τη Σερβία μέχρι και τη στιγμή της συγγραφής έχουν ανοίξει ήδη 22 ενταξιακά κεφάλαια και έχουν κλείσει προσωρινά τα δύο (Πίνακας 8).

γ. Ο χρονικός ορίζοντας ένταξης της Αλβανίας στην ΕΕ θα είναι μακροπρόθεσμος (Πίνακας 9) με εκτιμώμενη ένταξη πριν το 2050, καθώς δεν παρουσιάζει

τόσο καλή εικόνα όσο το Μαυροβούνιο και η Σερβία (βρίσκεται σε επίπεδο άνω του μετρίου σε ποσοστό μόλις 21% των κεφαλαίων) και επιπλέον υστερεί σημαντικά στα θεμελιώδη κεφάλαια, καθώς βρίσκεται σε μέτριο επίπεδο και στα πέντε από αυτά (Πίνακας 6). Στην εν λόγω εκτίμηση συνηγορεί επίσης το γεγονός ότι η Αλβανία –παρά τη μακρόχρονη ενταξιακή της πορεία– βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο σε ένα κεφάλαιο (Πίνακας 8), αλλά και ότι μέχρι και τη στιγμή της συγγραφής έχουν ανοίξει 28 ενταξιακά κεφάλαια χωρίς να έχει κλείσει κάποιο από αυτά (Πίνακας 8).

Πίνακας 9. Η προοπτική ένταξης των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ

α/α	ΚΡΑΤΟΣ	ΧΡΟΝΙΚΟΣ ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ	ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΗ ΕΝΤΑΞΗ
1	Μαυροβούνιο	Βραχυπρόθεσμος	Πριν το 2030 (Εθνικός στόχος: 2028)
2	Σερβία	Μεσοπρόθεσμος	Πριν το 2040
3	Αλβανία	Μακροπρόθεσμος	Πριν το 2050
4	Βόρεια Μακεδονία	Μακροπρόθεσμος	Δεν δύναται να εκτιμηθεί
5	Βοσνία-Ερζεγοβίνη	Μακροπρόθεσμος	Δεν δύναται να εκτιμηθεί
6	Κόσοβο*	Μακροπρόθεσμος	Δεν δύναται να εκτιμηθεί

Σημείωση: Η ονομασία «Κόσοβο» χρησιμοποιείται με επιφύλαξη των θέσεων ως προς το καθεστώς και συνάδει με την απόφαση 1244 (1999) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ και τη γνώμη του Διεθνούς Δικαστηρίου σχετικά με τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσσυφοπεδίου.

Πηγή: Επεξεργασία του συγγραφέα

δ. Ο χρονικός ορίζοντας ένταξης της Βόρειας Μακεδονίας στην ΕΕ θα είναι μακροπρόθεσμος (Πίνακας 9) –χωρίς ωστόσο να μπορεί να εκτιμηθεί επακριβώς καθώς μέχρι και τη στιγμή της συγγραφής δεν έχει ανοίξει ακόμα κανένα ενταξιακό της κεφάλαιο (Πίνακας 8)– παρά το γεγονός ότι η γενικότερη εικόνα της είναι σχετικά καλή (βρίσκεται σε επίπεδο άνω του μετρίου σε ποσοστό 30% των κεφαλαίων), επειδή υστερεί σημαντικά στα θεμελιώδη κεφάλαια, καθώς βρίσκεται σε μέτριο επίπεδο σε τέσσερα από τα πέντε και σε καλό επίπεδο μόνο σε ένα από αυτά (Πίνακας 3). Στην εν λόγω εκτίμηση συνηγορεί επίσης το γεγονός ότι η Βόρεια Μακεδονία –παρά τη μακρόχρονη ενταξιακή της πορεία– βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο σε δύο κεφάλαια (Πίνακας 8).

ε. Ο χρονικός ορίζοντας ένταξης της Βοσνίας & Ερζεγοβίνης στην ΕΕ θα είναι μακροπρόθεσμος (Πίνακας 9) –χωρίς ωστόσο να μπορεί να εκτιμηθεί επακριβώς καθώς μέχρι και τη στιγμή της συγγραφής δεν έχει ανοίξει ακόμα κανένα ενταξιακό της κεφάλαιο (Πίνακας 8)– επειδή παρουσιάζει τη χειρότερη εικόνα από τα πέντε υποψήφια κράτη (δεν βρίσκεται σε επίπεδο άνω του μετρίου

σε κανένα κεφάλαιο) και επιπλέον υστερεί υπερβολικά στα θεμελιώδη κεφάλαια, καθώς βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο σε τέσσερα από αυτά και σε πρώιμο στάδιο σε ένα. Στην εν λόγω εκτίμηση συνηγορεί επίσης το γεγονός ότι το συγκεκριμένο κράτος βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο σε 13 και σε χαμηλό επίπεδο σε 16 κεφάλαια (Πίνακας 8).

στ. Ο χρονικός ορίζοντας ένταξης του Κοσόβου στην ΕΕ θα είναι μακροπρόθεσμος (Πίνακας 9), χωρίς ωστόσο να μπορεί να εκτιμηθεί επακριβώς, καθώς μέχρι και τη στιγμή της συγγραφής δεν έχουν ξεκινήσει οι διαπραγματεύσεις του με την ΕΕ.

5. Εν κατακλείδι

Ολοκληρώνοντας, αξίζει να επισημανθεί ότι η συνολική ένταξη των κρατών των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ –αν και συμβάλλει ουσιαστικά στην περιφερειακή ολοκλήρωση των κρατών της Ευρώπης καθώς παρέχει το απαραίτητο θεσμικό πλαίσιο συνεργασίας μέσω του οποίου τα κράτη μπορούν να αναπτύξουν τη δράση τους σε μία πληθώρα τομέων πολιτικής– θα καθυστερήσει σημαντικά, καθώς η εν γένει ενταξιακή τους πορεία αναδεικνύει τις σημαντικές παθογένειες που τα διακατέχουν. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα τόσο από τις κυβερνήσεις των υποψήφιων κρατών (όσον αφορά την εκτέλεση) όσο και από την ΕΕ (όσον αφορά την υποστήριξη και τον έλεγχο) στην υλοποίηση των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων, ώστε να εξασφαλιστεί ότι θα πληρώσουν τα κριτήρια προσχώρησης –δίνοντας έμφαση στα θεμελιώδη ενταξιακά κεφάλαια– προκειμένου να ενταχθούν στην ΕΕ.

Επιπλέον, επειδή η διεύρυνση της ΕΕ –οποτεδήποτε και αν αυτή πραγματοποιηθεί– αναμένεται να επηρεάσει σημαντικά την επίτευξη ομοφωνίας, κρίνεται σκόπιμη η υλοποίηση θεσμικών μεταρρυθμίσεων από πλευράς ΕΕ ώστε να διευκολυνθεί η λήψη αποφάσεων επί ευαίσθητων ζητημάτων. Ως προς τούτο, η πρόταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη δυνατότητα λήψης απόφασης με ειδική πλειοψηφία (qualified majority) (Συμβούλιο της ΕΕ 2024β) αναφορικά με τα ενδιάμεσα στάδια της ενταξιακής διαδικασίας³ (European Parliament 2023:4) εκτιμάται ότι θα διευκολύνει την επίλυση των σχετικών ζητημάτων, καθώς η συνοχή μεταξύ των κρατών μελών δεν μπορεί να θεωρείται δεδομένη.

³ Η εν λόγω πρόταση αφορούσε συν τοις άλλοις τη δυνατότητα λήψης απόφασης με ειδική πλειοψηφία για ζητήματα που αφορούν την επιβολή κυρώσεων και την εξωτερική πολιτική της ΕΕ, με εξαίρεση την έγκριση στρατιωτικών αποστολών ή επιχειρήσεων με εκτελεστική εντολή (European Parliament 2023:4).

References

- Armstrong, R.-E. (2025, May 09). Russia holds Victory Day parade in Moscow amid its war in Ukraine. Euronews. <https://www.euronews.com/2025/05/09/russia-holds-victory-day-parade-in-moscow-amid-its-war-in-ukraine>
- Brzozowski, A. (2022, July 19). EXPLAINER: Next steps for Albania, North Macedonia as EU agrees to start accession talks. EURACTIV. <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/explainer-next-steps-for-albania-north-macedonia-as-eu-agrees-starting-accession-talks/>
- Council of the EU. (2024). Council conclusions on Enlargement [Official Document]. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16983-2024-INIT/en/pdf>
- Council of the EU. (2025a, June 27). EU and Montenegro provisionally close public procurement chapter in accession negotiations [Press Release]. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/06/27/eu-and-montenegro-provisionally-close-public-procurement-chapter-in-accession-negotiations/>
- Council of the EU. (2025c, September 12). EU opens accession negotiations with Albania on green and sustainable connectivity policies [Press Release]. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/09/16/eu-opens-accession-negotiations-with-albania-on-green-and-sustainable-connectivity-policies/>
- De Munter, A. (2025, Απρίλιος). Τα Δυτικά Βαλκάνια [Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση]. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/168/the-western-balkans>
- Dimakos, G. & Galatoulas, S. (2021). N. Macedonia, EU are you blind & the Bulgarian Veto. Institute of International Economic Relations. https://idos.gr/wp-content/uploads/2021/03/Dimakos-N.Macedonia-EU_are_u_blind__the_Bulgarian_Veto1.pdf
- EU Neighbours East. (2024, October 31). EU accession process step by step. <https://euneighbourseast.eu/news/publications/eu-accession-process-step-by-step/>
- EUR-Lex. (n.d.). Accession criteria (Copenhagen criteria). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legissum:accession_criteria_copenhagen
- European Commission. (2024a, October 30). North Macedonia Report 2024 [Official Document]. https://enlargement.ec.europa.eu/north-macedonia-report-2024_en
- European Commission. (2024b, October 30). Montenegro Report 2024 [Official Document]. https://enlargement.ec.europa.eu/montenegro-report-2024_en
- European Commission. (2024c, October 30). Serbia Report 2024 [Official Document]. https://enlargement.ec.europa.eu/serbia-report-2024_en
- European Commission. (2024d, October 30). Albania Report 2024 [Official Document]. https://enlargement.ec.europa.eu/albania-report-2024_en

- European Commission. (2024e, October 30). Bosnia and Herzegovina Report 2024 [Official Document]. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/451db011-6779-40ea-b34b-a0eeda451746_en?filename=Bosnia%20and%20Herzegovina%20Report%202024.pdf
- European Commission. (2024f, October). The EU Accession Process Step-by-step [Infographic]. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/37277f56-50d2-4f76-8eb4-dc105b389ed5_en?filename=Factsheet%20-%20The%20EU%20accession%20process%20-%20Step-by-step.pdf
- European External Action Service. (2025c, April 08). EU Statement – UN Security Council: Briefing on Kosovo (UNMIK). https://www.eeas.europa.eu/delegations/un-new-york/eu-statement-%E2%80%93-un-security-council-briefing-kosovo-unmik_en
- European Parliament. (2023, November 22). Proposals of the European Parliament for the amendment of the Treaties [P9_TA(2023)0427]. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0427_EN.pdf
- European Parliament. (2024, April). The Enlargement of the Union. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/167/the-enlargement-of-the-union>
- European Parliament. (2025, June 18). Montenegro and Moldova: MEPs applaud EU membership progress [Press Release]. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20250616IPR28953/montenegro-and-moldova-meps-applaud-eu-membership-progress>
- European Union. (2024a, October 30). The EU and North Macedonia. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/67e9638a-c753-4b42-a740-56b4125fbfe0_en?filename=EU-North_Macedonia-factsheet-2024.pdf
- European Union. (2024b, October 30). The EU and Montenegro. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/3e88d41e-df46-44ae-9986-bfb12793a6b8_en?filename=EU-Montenegro-factsheet-2024.pdf
- European Union. (2024c, October 30). The EU and Serbia. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/81490f3f-06fb-428e-9a9c-be1deeb6f36b_en?filename=EU-Serbia-factsheet-2024.pdf
- European Union. (2024d, October 30). The EU and Albania. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/561fc96c-cf58-421e-9396-d7bfbb28e24d_en?filename=EU-Albania-factsheet-2024.pdf
- European Union. (2024e, October 30). The EU and Bosnia and Herzegovina. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/4a5da032-f207-427e-a6c3-49655916c7b4_en?filename=EU-Bosnia-factsheet-2024.pdf
- European Union. (2024f, October 30). The EU and Kosovo. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/caaa6bb2-9c87-4ca2-a05c-8e2a33028489_en?filename=EU-Kosovo-factsheet-2024.pdf

- European Union. (n.d.). EU enlargement. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-enlargement_en
- Gabidzashvili, I. (2021). The EU Enlargement to the Western Balkans: Accession Negotiations with North Macedonia and Albania. *European Policy Review*, 4(1), 217-233. <https://pub.flowpaper.com/docs/https://esthinktank.com/wp-content/uploads/2021/07/2021-European-Policy-Review-2021-compressed.pdf#page=218>
- HuffPost Greece. (2022, Μάιος 16). Βόρεια Μακεδονία: Νέες προκλητικές δηλώσεις περί «Μακεδονίας» από τον αρχηγό του VMRO. https://www.huffingtonpost.gr/entry/voreia-makedonia-nees-prokletikes-deloseis-peri-makedonias-apo-ton-archeyo-toe-vmro_gr_664630c7e4b098d9bd48f41d
- Ζυγούρα, Β. (2028). Η Ευρωπαϊκή Διαχείριση της Προσφυγικής Κρίσης του 2015: Μεταξύ «Θεσμικών Αποφάσεων» και «Εθνικών Πολιτικών». Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet ΕΚΠΑ. https://jmce.gr/portal/wp-content/uploads/2018/05/B.-Zygoura_-_H-eyropaiki-diaxeirisi-tis-prosfygikis-krisis-tou-2015-1.pdf
- Zamponi, R. (2025, March 10). Outcome of the special European Council meeting of 6 March 2025. European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/765784/EPRS_BRI\(2025\)765784_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/765784/EPRS_BRI(2025)765784_EN.pdf)
- Κρητικός, Α. (2022). Το αμήχανο οδοιπορικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ενεργειακή κρίση [Policy Paper 112]. Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής. <https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2022/10/Policy-paper-112-Kritikos-EL-final.pdf>
- Νέδος, Β. (2025, Ιανουάριος 27). Παράθυρο συνεννόησης με τα Τίρανα. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. <https://www.kathimerini.gr/politics/563435494/parathyro-synennoisis-me-ta-tirana/>
- Νέδος, Β., Τζίμας, Σ. & Βουδούρη, Α. (2024, Μάιος 14). Αυστηρό μήνυμα Αθήνας, βέρτιγκο στα Σκόπια για την ονομασία. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. <https://www.kathimerini.gr/politics/563023339/aystiro-minyma-athinas-vertigko-sta-skopia-gia-tin-onomasia/>
- NPR. (2025, February 09). Europe's far-right leaders applaud Trump and downplay threat of possible U.S. tariffs. <https://www.npr.org/2025/02/09/g-s1-47462/europe-far-right-leaders-meeting>
- Συμβούλιο της ΕΕ. (2024α, Φεβρουάριος 08). Ομοφωνία. <https://www.consilium.europa.eu/el/council-eu/voting-system/unanimity/>
- Συμβούλιο της ΕΕ. (2024β, 28 Ιουνίου). Ειδική πλειοψηφία. <https://www.consilium.europa.eu/el/council-eu/voting-system/qualified-majority/>
- Stanicek, B. (2024, April 12). North Macedonia. European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA\(2024\)760411](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_ATA(2024)760411)
- Stefanova, B. (2024). Small-state veto power in the European Union? National interests and coalition-building capacity of the member states in Central and Eastern Europe. In A.-L. Högenauer & M. Mišik (Eds.), *Small States in EU Policy-Making* (pp. 85-102) Routledge. <http://doi.org/10.4324/9781003380641-7>